
Tiedotustutkimuksen päivät 1990: Vilkasta liikettä kentällä

Tampereella 12.-13. tammikuuta järjestetyt Tiedotustutkimuksen päivät onnistuivat muidenkin kuin järjestäjien mielestä kohtuullisesti. Osallistujia — siis tutkijoita, toimittajia ja opiskelijoita — kertyi parhaimmillaan liki kaksisataa ja ryhmätyöskentely jopa hieman kärsi väenpaljoudesta.

Tiedotustutkimus tarjoaa lukijoilleen muuttaman viipaleen päivien annista. Aloitamme referoimalla kevyesti seminaarin teemoja ja tunnelmia, sitten on työryhmien yhteenvetöjen vuoro.

Lopuksi tapaamme pitkässä ja polveilevassa haastattelussa Lawrence Grossbergin.

Tässä muutamia hajahuomioita ensimmäisestä päivästä toimituksen yhteisistä muistiinpanoista.

•
Tiedotustutkimuksen päivien avaus muistutti Miami Vicen katsomista.

Miten ihmeessä? Ensinnäkin siten, että *Lawrence Grossberg* kertoi kysyneensä opiskelijoiltaan, mikä Miami Vicessa erityisesti pistää silmään. Ensimmäinen vastaus oli: hyvin pukeutuneet ihmiset. Grossberg itse oli jättänyt hotellihuoneeseensa sen provokatiivisella tavalla vulgaarin solmion, jossa hän koemeli vielä edellisenä iltana lisensointiseminaarissa. Asu oli muutenkin hillitty.

Entä *Ismo Silvo*, *Risto Volanen* ja *Osmo A. Wiio* sitten? Jokaisella tyylikäs puku ja asuko-

konaisuus.

Kuulijakunnan joukossa istui kyllä villapaitaväkeä. Semiotiikka siis toimi päivillä myös käytännön tilanteissa, ei vain puheissa. Aina-kin näin alkeistasoinen semiotiikka.

•
Avauksessaan Risto Volanen muistutti muun muassa viestintätutkimuksen ja koulutuksen merkityksestä kansalliselle kulttuurille. Hänen mukaansa alan koulutus ja tutkimus kärsivät edelleen resurssipulasta verrattuna esimerkiksi tekniseen tutkimukseen ja sen resursseihin.

Osmo A. Wiio puolestaan loi lyhyen katsauksen viestintätutkimuksen historian eri "muoteihin". Hän kuvasi viestintää tutkimuskohteena alati muuttuvaksi ja mosaiikkimaiseksi, joka vertautuu — yhä trenditietoisesti — kaaosteoriaan.

Lawrence Grossberg lähti liikkeelle populaarikulttuurin ja joukkotiedotuksen välisistä linkeistä hyläten kuitenkin täällä niin suositut lähtökohdat — tekstuaalisuuden ja laadullisen yleisötutkimuksen. Grossbergin ajattelun keskeiset teesit ovat toivoaksemme luettavissa hänen haastattelustaan, joka seuraa tuonnempana.

Perjantai päättyi ryhmätöihin sekä illanviettoon.

•
Toimituksen yksi edustaja istui huvikseen ja

opikseen kaksi tuntia työryhmässä nimeltä Poliittinen ja taloudellinen journalismi. Väkeä oli huoneen kokoon nähden aivan liikaa, keskustelu-aika uhkasi kerta kerran jälkeen jäädä kovin lyhyeksi ja puheenjohtaja *Tom Moring* joutui panemaan peliin kaiken verbaalisen taitonsa, mikä ei ole vähän.

Mitä edustajamme oppi? Ainakin sen että markkinatalous ja kapitalismi ovat kaksi eri asiaa. Markkinatalous on kilpailu rehdein pelisäännöin, kapitalismi taas monopoleja, enemmän tai vähemmän salaisia kartellisopimuksia, kilpailun rajoittamista, kähmintää.

Heti virittyi tiedotusopillinen kysymys: kumpaa suomalainen talousjournalismi tukeekaan, markkinataloutta vai kapitalismia?

Joutava ei ole sellainen seminaari, jossa herää edes yksi kysymys.

Lauantaiaamun antia olivat eri pohjoismaiden tutkimusta selvitelleet katsaukset. Ruotsin tilannetta esitellyt Lennart Weibull kertoi, että siellä tiedotusopillinen tutkimus on perinteisesti hajautunut eri laitoksiin sekä yhteiskuntatieteellisissä että humanistisissa aineissa. Weibullin mukaan vanha humanistinen perinne on noussut Ruotsissa uudelleen arvoonsa. Vallitsevina trendeinä hän näki muun muassa sen, että puhtaasti joukkotiedotussisältöihin paneutunut tutkimus on vähentynyt. Yhä useampi tutkimus ainakin yrittää ottaa huomioon joukkotiedotusprosessin kokonaisuudessaan.

Norjan tilannetta selvitelty Knud Lundby totesi siellä kuljettavan esimerkiksi Ruotsiin verraten noin 7 vuotta jäljessä, kun arvioidaan tehtyä tutkimusta. Sen sijaan professuureissa Norja ei ole Ruotsia jäljessä. Virkoja on sekä humanistisella että yhteiskuntatieteellisellä puolella. Journalistikoulutus on Norjassa yhä yliopistojen ulkopuolella, tosin yhteyksiä yliopistoihin etsitään.

Keskeisiä tutkimusteemoja ovat mm. joukkotiedotuksen historia, tiedotusvälineiden historia, joukkotiedotuskasvatus, tiedonvälityksen rakenteet ja tekniikka.

Tanskan tilanteesta kertonut Jörgen Bang totesi ensinnäkin sen, että alan opetus ja tutkimus ei ole suosittua Tanskassa, siksi monet alaa harrastavat ovat siirtyneet Norjaan.

Tanskassa vallitsee vahva humanistinen traditio. Niin kutsuttu reseptiotutkimus on ollut kansainvälisestäkin paljon esillä. Tanskalaista tutkimusta on hallinnut keskustelu joukkotiedotusteksteistä, joita on tutkittu lähinnä kvantitatiivis-empiirisestä näkökulmasta, sekä joukkotiedotussisällöistä, joita on lähestytty sisällönanalyysin keinoin.

Myös tanskalainen tutkimus on kuitenkin suuntautumassa uudelleen esimerkiksi yhdistämällä sisällönanalyysia laadulliseen yleisötutkimukseen.

Lauantain puhujiin kuului myös Amsterdamin yliopiston professori Denis McQuail, joka loi katsauksen sekä eurooppalaiseen mediamaisemaan yleensä että eurooppalaiseen alan tutkimukseen.

Denis McQuailin mukaan peruskysymys on, onko eurooppalaisen viestintäjärjestelmän – *European median* – syntyminen mahdollista?

McQuailin mukaan kansalliset yleisradiojärjestelmät ovat sopeutuneet yllättävän hyvin muutokseen. Niissä on uudistumiskykyä. Silti on pidettävä mielessä, että vasta 20 prosenttia Länsi-Euroopan talouksista on kaapeliverkossa, joten esimerkiksi satelliittikanavien mahdollisuudet ovat vielä epäselviä.

Alan tutkimuksessa vallitsee hänen mukaansa kriisi, joka ei kuitenkaan ole välttämättä negatiivinen asia. Tosin alan professorille tiedotusopin oppikirjan kirjoittaminen olisi tässä vaiheessa vaikeaa.

Muutoksen eri tekijät McQuail tiivistä seuraaviin käsitteisiin: *innovation, expansion, change*. Tutkimukseen vaikuttavat Länsi-Euroopan poliittinen ja taloudellinen integraatio sekä yleiseurooppalainen mullistus. Myös valtiollisen kontrollin ja markkinoiden suhde on muuttumassa.

McQuailin mukaan eurooppalainen viestinnän tutkimus on edelleen alikehittynyttä ja huonosti rahoitettua. Yleiseurooppalaisesti

siis vallitsee sama tilanne kuin Suomessa. Itä-Euroopan kokemat muutokset ovat McQuailin mukaan vähentämässä Länsi-Euroopan omahyväisyyttä, omaan napaan tuijottamista. Eri kulttuurien ja kansallisuuksien välinen kommunikaatio lisääntyy. Yleiseurooppalainen tutkijayhteisö haeskelee parhaillaan sopivaa yhteistä foorumia.

Kentällä siis riittää liikettä, kansainvälisestikin.

Uuden keskiluokan mediakulttuuri – Älyn ja hedonismien synteesi

Työryhmät Viestintäyritykset sekä viestinnän talous ja tuotanto ja Joukkoviestintätutkimus osana elämäntapatutkimusta

Kahdeksankymmentäluvun uudet mediat ja mediakentän muutokset ovat tarkastelun kohteena Helena Mäkisen ja Kim Weckströmin vetämässä työryhmässä "Viestintäyritykset sekä viestinnän talous ja tuotanto". Helena Mäkinen esitteli kommentteja viestinnän tuotannosta ja markkinoinnista ja tarkasteli kehityslinjoja viestinnän kentän rakenteessa. Kim Weckström tarkasteli lehtijulkaisutoiminnan muuttuneita edellytyksiä 80-luvulla esimerkkinään CITY-lehti.

Kimmo Aulake tarkasteli paikallisradiotoiminnan tuotantotaloutta ja kilpailutekijöitä.

Harri Erämetsän ja Liisa Uusitalon vetämässä ryhmässä "Joukkoviestintätutkimus osana elämäntapatutkimusta" ennakkotiedoista poiketen Liisa Uusitalo oli estynyt saapumasta tilaisuuteen.

Kahden työryhmän yhdistettynä yhteenve-tona Harri Erämetsä ja Kim Weckström keskustelevat Tiedotustutkimuksen päivien jälki-

tunnelmissa.

Kim Weckström: 80-luvulla suomalaisessa kulttuurissa tapahtui muutoksia, joiden merkitykset ovat osin vieläkin tulkitsematta. Onhan vuosikymmenen alusta asti toki puhuttu paljon arvomurroksesta ja uudesta keskiluokasta – harva kuitenkin tuntuu ymmärtävän kuinka radikaalia muutos todella on ollut ja ennenkaikkea, kuinka rajuja vaikutuksia sillä todella on eri elämänalueilla ollut.

Harri Erämetsä: Kyllä, ja erityisesti kun on kyse medioista. Uuden keskiluokan arvot ja elämäntapa poikkeaa todella paljon vanhojen luokkien elämäntavasta. Aika vähän journalismissa tai mediabuseineksessa on otettu huomioon tätä uussubjektivismiä, postmaterialismia, ekspressiivisyyden, riippumattomuuden illuusion tavoittelun avomaailmaa. Journalistiikka ja esimerkiksi kirjallisuus on vielä paljolti sitä "sarkapersekirjallisuutta", tai radio- ja tv-komiikassa viljellään vielä "tippavaaran

isäntä" -tyyppistä huumoria. Ei olla vielä oikein kasvettu isoiksi tai muutettu kaupunkiin. Toinen virhe on se, että journalismissa älyllisyys ja hedonismi – tarkoitan siis aiheen käsitteilytapaa – ymmärretään usein toisensa pois sulkeviksi.

K.W.: Niin, uusin suomalaisen turismin muotohan on liikkuminen kulttuurisesta kentästä toiseen – liikkuminen "klassisesta" kulttuuris-asteettisesta kentästä taloudellis-hedonistiseen. Tämä aiemmin seissyt vankka kulttuurinen rautaesirippu näiden kahden blokin välillä on tänään suurelle kasvavalle ryhmälle vain veteen piirretty viiva.

H.E.: Kehitys lienee aika luontevaa kun ottaa huomioon rajun rakennemuutoksen jota Suomessa on eletty akseleilla maaseutu – kaupunki, vähän koulutusta – paljon koulutusta, vähän kulutusresursseja – paljon kulutusresursseja, ydinperheet – avoliitot tai single-taloudet, työ materian parissa – tietotyö, sidottu työ – "vapaa työ". Täytyyhän tämä raju muutos jossain näkyä.

K.W.: Minusta olisi kiinnostavaa analysoida tätä kehitystä jo pelkästään demografisia muuttujia vasten. Meillä on Suomen kaupungeissa tällä hetkellä 20-29-vuotiaiden "kvantitatiivinen hegemonia". Tämä kohortti on suurelta osin vielä perheisiin tai valtarakenteisiin sitoutumatonta ja eräänlainen "anarkistinen ja ennakoimaton elementti". Muutoksen moottoreina ovat minusta ennenkaikkea muutokset työssä, akkulturaatio – siis kaikki tämä reilailu, matkustaminen, satelliitit sekä – last but not least – raha. Muutos on näkynyt etenkin siinä taitepisteessä, jossa nuori "rocksukupolvi" astui aikuisuuteen 80-luvun puolivälissä. Oli kuin kertaheitolla syöminen, liikkuminen ja pukeutuminen olisivat menettäneet kaiken vanhan käytännöllisyytensä ja muuttuneet medioiksi, heränneet henkiin viestimänä.

H.E.: Et kai – Kim, herättele tässä henkiin vanhaa McLuhania? Vakavasti, aika vähän suomalaisessa business-kulttuurissa on hyödynnetty, esimerkiksi markkinointiviestinnässä, sitä, että melkoinen osa vaikutusvaltaisista suomalaisista päättäjäistä kuuluu jo rock-sukupolveen. Meillä on jo ainakin kolme rock-sukupolvea, joskin "täysiverisiä" ehkä yksi, niitä joita ei enää "pulan ja sodan" sukupolven perintö kosketa. Tänään ei kovanluokan businessin ja tekniikan tunteminen ja vastuunalainen työ sulje sitä pois, että digataan "hyvää fiilistä", "rock-driveä": "hyvä fiilis" on minusta juuri se – melko vaikeasti verbaalisesti määriteltävä asia – joka erottaa "vanhan luokan" uudesta – oli sitten kyseessä työväenluokka tai keskiluokka.

K.W.: Niin, uusi keskiluokka kokee todella monet asiat aivan eri tavalla kuin "vanha keskiluokka", jonka historiallisia rasitteita se ei joudu enää kantamaan samalla tavalla kuin vielä esimerkiksi 60- tai 70-lukulaiset. Uusi keskiluokka lukee, katsoo ja kuuntelee uudella tavalla. Uuden mediat, esimerkiksi Radio City, Kolmoskanava, City-lehti, Enkelten keittiö, ...

H.E.: ...Kylävaaran "Iltapäivä hihasillaan" tai Akimoffin ja Kontion "Totuuden hetki" ...

K.W.: ..., niin, ovat syntyneet paljolti tämän uuden keskiluokkaisen kokemuksen ja tiedonkäytön ympärille. Näiden "uusien medioiden" kieli on "vanhoille luokille" osittain käsittämätöntä, sekä rakenteellisesti että sisällöllisesti – tarkoitan esimerkiksi pinnallisten muoti-ilmiöiden käsittelyä "vakavasti" ja älyllisesti tai "kovan" tiedon käsittelyä pinnallisessa kontekstissa, uusia kuvakulmia, uusien asioiden yhdistämistä.

H.E.: Minusta oleellinen pointti on se, että myöskään ns. uusi keskiluokka ei ole missään nimessä mikään homogeeninen "luokka" siinä mielessä kuin esimerkiksi vanha työväenluok-

ka tai vanha hallitseva taloudellinen luokka. Yksi yhteinen yhdistävä tekijä uudelle keskiluokalle on juuri *muutos* – uusi keskiluokka on meidän luokkayhteiskuntamme turbulenteinta osaa. Se on sikälkin moniaineksista, että taustaltaan tässä luokassa yhdistyvät niin talonpoikien, työväestön kuin virkamiesperheidenkin jälkeläiset. Voimakkaassa rakennemuutoksessa ryhmä ei ole kuitenkaan kulttuurisesti kiinnittynyt mihinkään näistä ryhmistä, ainakaan sitoutunut. Suuria vivahdeeroja esimerkiksi suhtautumisessa klassiseen musiikkiin tai taiteeseen "vakavasti" on uuden keskiluokan joukossa – nämä erot heijastuvat luonnollisesti myös joukkoviestinkäytössä ja ennenkaikkea sanoman tulkitsemisessa. Uuden keskiluokan maku – niin heterogeeninen kuin se nyt juuri onkin, tulee mielestäni johtamaan 90-luvun kulttuurin sisällön suuntaa. Siksi tämän ryhmän arvostusten ja toimien seuraaminen on teille business-ihmisille tänään elämän ja kuoleman kysymys.

K.W.: Olen samaa mieltä. Uuden keskiluokan arvomaailman sen valtavirtausten ennakointi on tuhannen miljoonan taalan kysymys, niin tai vastaus. Esimerkiksi yksittäisen median kannalta kokonais- ja osayleisön sosio-ekonominen, demografinen ja kulttuurinen arvo määrittää yhä enemmän median kilpailukyyn. Monen meidän kohdalla nimittäin kvantiteetti on saavuttanut lakipisteensä, nyt

puhutaan laadusta. Eriytyminen jatkuu kaikilla mediasektoreilla, ainoaksi perinteisessä mielessä yleismediaksi jää minun mielestäni päivälehti, joka sekin tulee menettämään yleisöä erityisesti alle 25-vuotiaiden keskuudessa. Muodon ja formaatin merkitykset kasvavat radikaalisti. Samalla myös mediabusineksessa kustannustekijöiden hallinnasta tulee yhä keskeisempi kilpailutekijä. Medioiden tulorahoituksessa mainostulojen osuus korostuu entisestään.

H.E.: Kiinnostavaa minusta on myös se, mitä valtakunnallisessa sähköisessä viestinnässä tulee seuraavien viiden vuoden aikana tapahtumaan. Yleisradiossa tapahtui henkilövaihdoksia melko kriittiseen aikaan. Näen kyllä Yleisradiossa suuren potentiaalinvastaamaan keskiluokan elämäntavan, arvojen ja mediakäytön haasteisiin. Kesäkuun alussahan lähtee ensimmäiset lähetykset YLE:n upouudesta studiosta. Television puolella 1992-93 pääsevät sekä YLE että MTV nostamaan profiiliaan ja segmentoitumaan omilla kanavillaan.

K.W.: Elämme mielenkiintoisia aikoja.

(Yht. lis. Kim Weckström on toiminut opetus- ja tutkimustehtävissä, ollut perustamassa City-lehteä ja vastaa tätänykyä lehden markkinoinnista. Valt. lis. Harri Erämettä on tutkimuspäällikkönä Suomen Gallup Oy:ssä ja valmistelee kevääksi väitöskirjaa Uuden keskiluokan mediakäytöstä.)

Talouden yliote, talousjournalismin epäkriittisyys

Työryhmä Poliittinen ja taloudellinen journalismi

Alustajat:

Taisto Hujanen, YTT, Tampereen Yliopisto: Kritiikkiä talousjournalismista,

Risto Johnson, toimittaja, YLE: Talousjournalismi ja talouden ympäristön muutos,

Tomas Hellén, toimittaja, HBL: Julkisuus talouspolitiikan legitimoijana,

Ismo Silvo, VTT, YLEn ammattiopisto: Poliittisen journalismin tutkimus Yleisradiossa,

Tuomo Lappalainen, toimittaja, Suomen Kuvalehti: Poliittikkoahaastattelu toimittajan näkökulmasta: imagonluomisen yrityksiä,

Risto Uimonen, toimittaja, HeSa: Poliittisen imagon tietoinen rakentaminen esimerkkien valossa: USA, Englanti ja Suomi,

Jan Sundberg, vs. apul. prof., Svenska Social- och Kommunalhögskolan: Valkampanjer i nationella och lokala val.

Puheenjohtaja: *Tom Moring*, VTL, Helsingin Yliopisto.

Työryhmään ilmoitautui 33 ja osallistui 43 henkilöä.

Ilahduttavan suuren osallistujamäärän sekä alustusten lukumäärän ja ajanvähyyden vuoksi keskustelu käytiin alustusten lomassa. Alustukset rajattiin 15-minuuttisiksi, mikä rajoitus joissakin tapauksissa ei tehnyt oikeutta alustajien työlle. Syntyi kuitenkin tiivis alan ajan-kohtaisten teemojen kujanjuoksu, välillä pisteliäittemkin kommenttien saattelemana.

Taisto Hujanen esitteli Talousjournalismin kritiikkiseminaarin yhteydessä käytyjä keskusteluja ja aiheesta syntynyttä raporttia (Kritiikkiä Talousjournalismista. Talousjournalis-

min kritiikkiseminaari, Tampere 24.11.1989. Tiedotusopillinen Yhdistys TOY r.y., Tampereen Yliopiston Täydennyskoulutuskeskus). Hujanen kiinnitti huomiota talousjournalismin kentällä tapahtuneeseen ammattilaistumiseen, jonka käännekohta osui 70-luvun alkuun (EY-keskustelu). Ammattikunnan uusiutuminen ei kuitenkaan ole johtanut tähti-toimittajien esiintymiseen tällä kentällä. Toimittajien omakuva viittaa siihen, että talousjournalismia alana ei koeta arvostetuksi. Hujanen esitti tavoitteenaan talouden arkipäiväistämistä. Tähän Pertti Hemánus replikoi että tavoitteen edistäminen pelkällä journalismilla on aika toivotonta ilman muuta, jopa poliittista toimintaa. Hujanen viittasi talouspoliittisen kritiikin puuttumiseen ja peräänkuulutti talouden tunkeutumista poliittiselle alueelle niin että talous politisoituisi.

Tom Moring toi keskusteluun kriittisyyden arvoperusteita. Juttujen kriittistä taustoittamista kaivataan, mutta kun TV-uutiset esittävät tutkimustietoja, jotka osoittaisivat että tulopolitiikka kannattaa myös niiden kannalta jotka sen haluavat hylätä, tämä koetaan helposti propagandaksi. Esimerkkinä Moring mainitsi edellisillan TV-uutisissa esiintyneen englantilaisen tutkijan, joka toi tämän piirteen esille Metallityöväen liiton TUPO-päättöksen alla.

Risto Johnson kysyi kritikoiko Moring TV-uutisia. Hän ilmoitautui jutun tilaajaksi. Ei, vastasi Moring, jos ei valita jotain tiettyä arvopohjaa kritiikille, uutista voidaan pitää esimerkillisenä taustoittavana journalismina.

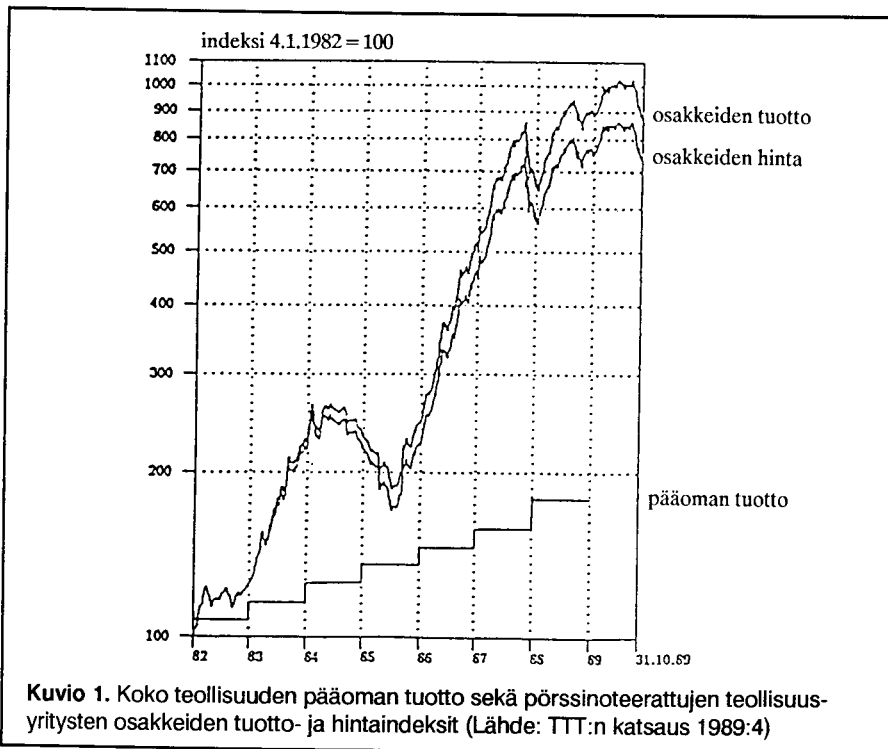
Matti Wiberg totesi että Heikki Paloheimo on jo aikoja sitten tutkimuksissaan päätenyt samoihin tuloksiin: tulopoliittiset ratkaisut ovat kokonaiskehitystä ajatellen kannattavia.

Risto Johnson introdusoi alustuksensa aluksi käsitteen "impivaaralainen interventionismi" luonnehtien suomalaista talouspolitiikkaa brezneviläis-thatcherilaiseksi sekasikiöksi jonka kummina on sosialidemokratia.

Talousjournalismin kritiikki kumpuaa Johnsonin mukaan ainakin neljästä näkökulmasta jotka ovat: (1) talouden yliote politiikasta ja kansalaisyhteiskunnasta, (2) talousjournalistien epäkriittisyys, (3) toimittajien sisäpiiriläisasema valtakurssin suhteen ja (4) toimittajien sisäpiiriläisasema markkinasignaalin suhteen.

Viitaten Suomen kehitykseen 70-luvulta

eteenpäin Johnson arvioi kehityksen muutosvauhtia ja osoitti muutoksen rajuuden yhdeksi tilanteen hallitsemattomuuden syyksi. (1) Korpilammen henki jäähdytti valtion interventiota talouspolitiikkaan. (2) Harmaat rahamarkkinat syntyivät 70-luvun lopussa. 80-luvulla korkosäännöstely ja valuuttasäännöstely alkoivat ratkeilla. Tärkeimmät liberaalointipäätökset tehtiin vuoden 1986 devalvaatiospekulaation jälkihässäkässä tunnetuin seurauksin. (3) "Kasinotaloudeksi" kutsuttu trendi tiivistyy pörssikursseissa. Vuonna 1982 pörssin teollisuusosakkeisiin sijoitettu marka on tuottanut vuoteen 1989 mennessä kahdeksan lisämarkkaa, kun samana aikana suoraan teolliseen tuotantoon sijoitettu marka on poikunut vain yhden lisämarkan (ks. kuvio 1). (4) Taloudellinen päätösvalta on keskittynyt, mistä selkein esimerkki on metsäteolli-

suus. Rakennemuutos on keskittänyt taloudellisen vallan finanssisfääreihin. Pankkien valta on tämän päivän Suomessa suurempi kuin koskaan. Pörssiosakkeiden omistus institutionalisoituu entistä lujemmin eikä kukaan enää kehtaa puhua kansankapitalismista.

Johnsonin mukaan vapaita markkinoita on tyrkytetty suomalaisille kajoamatta perinteistä valta-asemaa ja markkinamonopolia nauttivien yritysten ja korporaatioiden privilegioihin. Siitä Euroopan kallein raha, ruoka ja asunnot. Talouspolitiikkaa ei ole julkisuudessa juuri tematisoitu. Punnittua päivänpoliittisista intresseistä vapaata talouspoliittista keskustelua ei maassa osata käydä. Siksi taloudellisen sfäärin vaikutukset kansalaisyhteiskuntaan tuntuvat luonnonvoimaisilta: "lama tulee", "rakennemuutos jyllää", "kasinotalous hyrrää" ja "Eurooppa yhdentyy", ilman subjektia vaikka kyseessä on ihmisten puuhastelu.

Myyttien ja iskusanojen lanseeraus palvelee journalismia kulutustavarana ja talouden valtakurssin paradigmojen lujittajana, totesi Johnson ja esitteli todellisuuskuvien välittymisestä 1973-89 Mika Panzarin "spekulatiivisen, mutta oivan illustraation" (kuvio 2).

"Kriittistä talousjournalismia" koskevaan keskusteluun Johnson totesi, että yhteiskuntaa kuvaavassa journalismissa tuskin voi olla mitään kriittisyyttä sinänsä. Kriittinen kirjoitus ankkuroituu aina johonkin enemmän tai vähemmän tiedostettuun arvohorisonttiin.

Esimerkkeinä Johnson mainitsee seuraavat: (1) tehokkuuskriittinen talousjournalismi (tarkastelee yrityksiä ja hallintoa niiden toiminnan tehokkuuden kannalta), (2) ideologiakriittinen talousjournalismi (joka "painuu unhon yöhön samalla kun uusliberalismi työntää tieltään marxilaisen hapatuksen"), (3) moraalikriittinen journalismi ("liikemaailman omassa piirissä virittämä yrittäjäeettinen pohdinta tarjonnee uutta sarkaa"), (4) ympäristö-

kriittinen näkökulma ("tyypillisimmillään ns. vastatietoa") ja (5) kuluttajakriittinen näkökulma ("johon on sosiaalinen tilaus"). Tähän Johnson vielä lisäsi "diffuusin piriilun, joka habermasilaisessa luokittelussa edustanee tarpeita eräänlaisena performanssina".

Viitaten talousjournalismin kritiikkiryhmän tekemään luokitteluun (taulukko 1) ja huomauttaen että luokitteluun liittyy varauksia Johnson totesi, että valtavirta kuitenkin on selvä: talousuutisten virta on päättäjien suuraa tai toimittajien välittämää puhetta taloudesta suurelle kansalle.

toimija	(%)	näkökulma	(%)
julkinen talous	31	"referoiva"	74
etujärjestöt	7	"analyttinen"	15
yritys	54	"kriittinen"	11
kotitalous	8		
summa	100	summa	100

Taulukko 1. Lähde: Kritiikkiä talousjournalismista. Tiedotusopillinen Yhdistys TOY r.y., Tampereen Yliopiston Täydennyskoulutuskeskus 1989.

Johnson hahmotteli lopuksi alustavan erittelyn talousjournalismista Luc Van Poecken mallin mukaan (Tiedotustutkimus 1989: 1, s. 4-28). Van Poেকে liittyy kovien uutisten (välttäminen) ja pehmeiden uutisten (lähenyminen) kenttään Lacanin subjektikäsitteen ja saa näin neljä diskurssityyppiä: (1) mestaridiskurssi, (2) yliopistodiskurssi, (3) hysteerikon diskurssi ja (4) analyttinen diskurssi. Koodaamatta talousjournalismin kritiikki-ryhmän materiaalia Johnson arveli, että talousjournalismi valtaosin sijoittuisi yliopistodiskurssin ja mestaridiskurssin luokkiin. Toivottomaksi ideaaliksi jää analyttinen diskurssi, joka tähtää oikeaan etäisyyteen ja lähentymiseen. Vaikka analysoija vaikenee puhumisen sijasta, hän tukee subjektin diskurssia, koska hän houkuttelee subjektin ilmaisemaan

halujaan ja subjektiviteettiaan, so. pukemaan ne sanoiksi Toisen kielessä (Van Poecke, Tiedotustutkimus 1989: 1, s. 12).

Tomas Hellénin lähtökohta oli public choice -teoria ja sen tuomat dysfunktionaaliset elementit. Lähtökohtana voidaan pitää Ruotsin tilannetta, jossa Tage Erlanderin ja Olof Palmén valtakausien jälkeen ollaan siinä että politikointi on teknokraattista, intressejä pyritään yhteensovittamaan ja keskeiset toimijat ovat vastuunkantajia mieluummin kuin edustajia.

Suomessakin on taloutta hoidettu tehokkaasti konsensualismin kautta. Näin syntynyt tilanne on kuitenkin paradoksaalinen. Kukaan ei saa ostaa halvalla vaan kaikki ostavat kalliisti. Yksilön rationaalista toimintaa rajoitetaan sanktioin. Talouspolitiikkaa ympäröivän julkisuuden päätehtäväksi tulee konsensuaalisen politiikan legitimointi, so. public choice -teorian mukaisesti julkisuus asettuu sääntelijäksi tilanteessa jossa yksilön rationaaliseksi näkemät vaihtoehdot tuomitaan yhteishyvän vastaisina.

Tässä "tehtävässään" suomalaiset joukkotiedotusvälineet ovat osoittautuneet harvinaisen tehokkaiksi. Syy tähän on viestintäkentän keskittyneisyys (YLE, Sanoma Oy). Tämä on vienyt siihen että nämä mastodontit ovat ottaneet itselleen yhteiskunnallisia tehtäviä jotka eivät viestintävälineille yleisen demokratia-käsityksen mukaan kuulu. Samalla nämä ylisuuret yhtymät ovat vetäneet muita viestimiä mukanaan määrittelemällä julkisuuden ehdot konsensuaalisen järjestelmän puitteissa.

Jan Sundberg replikoi Tomas Hellénille että public choice -teorian perusjännite on yksilöjen vastakkainasettelussa. Keskustelussa viitattiin myös teorian mikro-makro-jännitteeseen ja tästä johtuvaan haasteeseen, joka liittyy tasojen väliseen kytkentään.

Pertti Hemánus viittasi Paperiliiton asemaan silloin, kun liittoa leimataan tulopoliittisen kokonaisratkaisun kaatajaksi. Syyllisiä etsitään ja heidät leimataan "ääristalinisteiksi".

Risto Uimonen mainitsi hallituksen talouspoliittisen päätöksenteon kannalta keskeisen ministerin soittavan päivittäin toimituksille vaikuttaakseen henkilökohtaisesti hallituksen päätösten saamaan julkisuuteen.

Ismo Silvo esitteli Yleisradion tutkimustoiminnan suuntaviivoja. Yleisradion tutkimusorganisaatiota muutetaan yhtiön policy -linjanvetoja tukevaan suuntaan ja suunnittelu- ja tutkimusosasto vaihtaa tässä yhteydessä nimensä tutkimus- ja kehitysosastoksi. Tutkimustyössä tulevia haasteita löytyy julkisen diskurssin analyysissä, esimerkiksi USA:ssa kehitys on vienyt siihen että julkisuutta aktiivisesti luodaan kameroiden edessä. Tämä havainto ei koske pelkästään presidentinvaaleihin tai vastaaviin keskeisiin poliittisiin tapahtumiin liittyviä ohjelmia. Esimerkkinä Silvo mainitsi viime vuoden tärkeäksi tapahtumaksi nousseen Geraldo Riveran järjestämän shown, jossa konfrontoitiin äärikonservatiivisia ryhmiä ja etnisiä vähemmistöjä. Konfrontaatio kärjistyi lopulta avoimeksi tappeluksi. Tässä julkinen diskurssi asemoitiin näyttämölle "todelliseksi tapahtumaksi".

Poliittisen journalismin ympärillä on pyörinyt tutkimusprojekti. Maria Kaisa Aula on tehnyt laajan haastatteluihin perustuvan tutkimuksen, jossa YLE:n ja MTV:n poliittisten toimittajien käsityksiä työstään on kartoitettu. Aula toteaa että suurin osa toimittajista – etenkin nuoresta päästä – suhtautuu kriittisesti poliitikkojen ja toimittajien veljeilyyn, pitäen parempana kriittistä distanssia tai tiettyä jännitettä.

Tutkimustoiminta etenee nyt myös muille aloille, erityisesti organisaatio- ja tuotanto-

prosesseja analysoivaan suuntaan.

Tuomo Lappalainen totesi aluksi, että poliitikon ja aikakauslehden suhde poikkeaa oleellisesti poliitikon ja sanomalehden suhteesta. Hän jakoi aikakauslehden poliittiset uutisjutut kolmeen tyyppiin: (1) taustoittavat jutut, (2) haastattelun muotoon puettut uutisjutut ja (3) syvien kurkkujen vuotamat paljastukset. Vaikka näitä on päivittäin myös sanomalehdissä, taustaselvityksiä, "tutkivaa journalismia" ja selvästi yhteen teemaan pureuttavia haastatteluja julkaistaan sanomalehdissä vähemmän kuin joissakin aikakauslehdissä. Haastatteluja antava poliitikko ei toimi vailla itsekkäitä motiiveja: Lappalainen viittasi yleensä itsensä tunnetuksi tekemiseen ja tiettyyn kommunikaatiokaavaan: viestin (x) lähettäminen tietyllä hetkellä (y) jollekin ihmiselle tai ihmisryhmälle (z).

Oman työnsä pohjalta ja kollegojen työtä lukiemalla Lappalainen erottaa (ainakin) seitsemän tyyppiä "haastateltavana olemisen strategioita":

(1) *paljastaja*; melkoisen rutinoitunut, asemassa jossa tietää jotain uutisarvoista joko ajankohtaisesta politiikasta tai menneistä tapahtumista. Tyypillisiä paljastajia: Johannes Virolainen, Erkki Liikanen, Paavo Lipponen ja – omalla tavallaan – Veikko Vennamo,

(2) *debatööri*; läheistä sukua paljastajalle, mutta kun paljastaja operoi pelkistetyillä faktoilla, debaatööri tuo esiin oman mielipiteensä tai tulkintansa. Debatöörin prototyyppi: Sempo Kääriäinen. D:n piirteitä osoittavat: Reijo Käkälä, Pertti Paasio, Ulla Puolanne ja ("uskaltaisinpa väittää") – Mauno Koivisto,

(3) *vaikuttaja*; erottautuu niistä jotka toimivat päivänpoliittisella ulottuvuudella pyrkimällä ennakoimaan kehityskulkuja ja vaikuttamaan pitkällä tähtäimellä, esim. tulevissa presidentinvaaleissa. Esimerkkejä vaikuttajista: "raskaan sarjan kiistakumppanit" Kalevi

Sorsa ja Paavo Väyrynen,

(4) *pohdiskelija*; esiintyy visionäärinä ja ajattelijana, faktoihin ja mielipiteisiin sekoittuu toiveita ja unelmia. Pohdiskelijoita: Esko Helle, Pertti Salolainen, Ele Alenius. Pohdiskelijamaisia piirteitä on myös Matti Ahteessa ja Ulpu Iivarissa,

(5) *analyttikko*; "pohdiskelijan parannettu painos", pureutuu suoremmin oleellisiin kysymyksiin, saavuttanut yhteiskunnassa aseman vähintään mielipidevaikuttajana, joka johtaa siihen että jo se mitä hän sanoo on uutinen. Analyttikkoja: Erkki Tuomioja, Osmo Soininvaara, Pekka Haavisto ja Ben Zyskowitz sekä – politiikan liepeillä – Max Jakobson.

(6) *sanailija*; käyttää näppäriä kielikuvia. Koska näppäryys on joskus sisältöä tärkeämpi, hän on toimittajan kannalta sekä hyvä että huono haastateltava. Esimerkkejä ("jostain syystä sanailu tuntuu nykyään kuuluvan nimenomaan kokoomuslaiseen poliittiseen kulttuuriin"): Ilkka Kanerva – ja Ilkka Suominen, jossa sanailija sekoittuu debatooriin ja vaikuttajaan.

(7) *väistelijä*; vastaa kysymyksiin, muttei ohjaa haastattelutilannetta. Usein asemassa jossa ei päivänkohtaista julkisuutta tarvita. Haastattelun tulos riippuu haastattelijan taidosta pakottaa väistelijää ulos kuorestaan. Esimerkkejä: Harri Holkeri ("on kehittänyt v:stä suoranaisen taiteen") ja Matti Louekoski.

Imagonrakentelun näkökulmasta voi pohdita esim. pohdiskelijan suhdetta älykköön tai vaikuttajan suhdetta isähahmoon – ja valtiomieheen.

Risto Uimonen analysoi imagonrakentelun kehittymistä television kautta. Alussa esim. eurooppalaisittain vaikutusvaltainen BBC oli hyvin pidättyväinen eikä maininnut vaaleista ennakkoon vielä vuonna 1950 – murros tuli kuningattaren kruunajaisten televisioinnissa vuonna 1952 (jonka Winston Churchill yritti

kieltää sopimattomana). 1950-luvulta alkaen poliittisen imagon rakentamistarve heräsi yleisesti.

Suomessa poliittinen imagonrakentelu on lapsenkengissä verrattuna USA:hin ja Englantiin. Meillä on oikeastaan vain yksi poliitikko, Mauno Koivisto, tajunnut kunnolla imago-kulttuurin merkityksen ja hyödyntänyt sitä taitavasti. Hän ansaitsee Suomen ensimmäisen "screen figuren" arvonimen. Vaikka ovat käyneet MTV:n esiintymiskurssin ja turvautuneet mainostoimistoihin, useimmat poliitikot ovat jämähtäneet "vaatimattomalle näyttäytymiskulttuurin asteelle".

Nykyään johtavat poliitikot ovat taipuvaisia korostamaan television poliittista merkitystä ja suhtautuvat sen välityksellä tapahtuvaan imagonrakentamiseen suurella vakavuudella. Esimerkiksi jotkut lännen tunnetuimmat poliittiset johtajat katsovat, että heidän julkiset esiintymisensä tiedotustilaisuuksissa ovat heidän uransa tärkeimpiä poliittisia tapahtumia. Richard Nixon saattoi presidenttikautenaan vetäytyä jopa neljäksi vuorokaudeksi valmistautumaan lehdistötilaisuuteen. Ronald Reaganin lehdistöpäällikön Larry Speaksin mukaan presidentin lehdistötilaisuuksien valmistelu aloitettiin 10-14 päivää ennen tapahtumaa. Presidentille valmisteltiin "briiffi", joka sisälsi kymmeniä kysymyksiä ja vastauksia. Lehdistötilaisuutta harjoiteltiin harjoitusstudiossa "sparraajien" avulla Valkoisen Talon johtavien virkamiesten toimiessa arvostelutuomareina. Harjoitus toistettiin vielä kaksi tuntia ennen lehdistötilaisuutta.

Margaret Thatcherin kaikki televisioesiintymiset ovat tarkasti harkittuja taustan värejä ja muita yksityiskohtia myöten. Hän on myös harjoitellut madaltamaan ääntään The National Theatren kouluttajan opastamana. Kirjoittajina puheidensa valmistelussa hän käyttää tunnettuja näytelmäkirjailijoita, joiden

joukossa on myös eräs "Kyllä, herra Ministeri" -sarjan kirjoittajista.

Suomessa imagon rakentaminen on työläämpää. Mediaympäristö on heterogeeninen, lehdistöllä ja myös radiolla on vahva asema päivänpolitiikassa television rinnalla. Tämä selittää ehkä osaltaan Kalevi Sorsan infokratiapuhetta. Infokratian valta on syntynyt Sorsan mukaan siten että toimittajat ovat ottaneet poliitikoilta pois sitä valtaa, joka kuuluisi heille. Mutta mitä muuta tämä poliitikoilta Suomessa muka pois otettu valta on kuin sitä, että toimittajat sijoittuvat suomalaisessa mediaympäristössä tukevammin poliitikkojen ja tiedotusvälineitä käyttävän suuren yleisön väliin kuin Yhdysvalloissa ja Englannissa, jossa imagonrakennus tapahtuu pääosin televisiossa?

Lopuksi Uimonen tarkasteli Koiviston imagonrakentelua tarkemmin: satamajätkästä tohtoriksi, pankinjohtajaksi ja pääministeriksi. Koiviston imagon keskeinen idea on, että hän ei ole kuin muut poliitikot. Hän on epäpoliittisempi poliitikko. Nyt jälkikäteen ja jälkiviisaasti voidaan vain kysyä, kuinka paljon epäpoliittisempi – ja siis parempi poliitikko – Koivisto on ollut kuin ne poliitikot, joihin hän piti hajurakoa, kysyi Uimonen viitaten mm. vuoden 1987 hallitusratkaisuun.

Jan Sundberg esitteli 13-14 maassa (Länsi-Eurooppa, Yhdysvallat ja Australia) toteutettavan vertailevan vaalikampanjatutkimusprojektin "Party Organization and Organizational Adaption in the Last Third of the Twentieth Century" alkuvaiheita. Puoluetutkimus kokonaisuudessaan on pitkään ollut pake-toidussa tilassa. Nyt alulle pantu projekti tähtää nimenomaan puoluetorian kehittämiseen.

Tässä projektissa vaalikampanjatutkimuksen parissa työskentelevät tutkijat muodostavat oman ryhmänsä. Vaikka aikoinaan on pa-

nostettu paljonkin kampanjatutkimukseen, tiedot kampanjoiden vaikutuksista ovat edelleen vähäisiä. Tämän osaprojektin puitteissa kerätään kolmentyyppistä dataa: (1) vaaleja koskevaa lainsäädäntöä kuvaavaa (puolueanalyysia varten), (2) puolueiden kampanjaorganisaatiota koskevaa ja (3) puoluesihteerahaastatteluja.

Sundberg viittasi Herbert Tingstenin toteamukseen: "ennen ideologiat taistelivat toisiaan vastaan kun taas nykyään puolueet taistelevat toistensa kanssa äänistä". Puolueprojektin työhypoteesi on että puolueet ennen olivat lähinnä voluntaristisia joukkojärjestöjä, mutta kehitys on vienyt kohti ammattimaisesti johdettuja järjestömuotoja. Käytännössä tämä näkyisi siirtymisenä joukkojäsenyydestä kohti sentralisoitua kontrollia ja siinä, että järjestäytynyt toiminta mieluummin perustuu puoluetoimistojen kuin perusjärjestöjen ruohonjuuritason aktiivisuuteen. Sundberg itse ei ole vakuuttunut työhypoteesin kestävydestä.

Mm. omissa aiemmissä tutkimuksissaan hän on osoittanut, että puoluestruktuurin yleisten piirteiden vaikutukset Suomessa ovat olleet huomattavia ja syvälle meneviä poliittisen elämän sääntelijänä. Puoluestrukturi on ollut suhteellisen vakaa. Tämän lisäksi puolueilla on hyvin laaja kontaktipinta kannattajakuntaan mm. kunnalliseen demokratiaan liittyvien edustuksellisten elinten kautta. Tästä näkökannasta tarkasteltuna voidaan kyseenalaistaa väittämiä siitä, että puolueisiin sidottu demokratiamuoto Suomessa olisi jossakin "kriisissä".

Työryhmän papereista Johnsonin, Lappalaisen ja Uimosen alustukset ovat saatavissa Suomen NORDICOMin kautta. Myös Hujasen alustuksen pohjana ollut Kritiikkiä talousjournalismista -monistetta on saatavana Tampereen Yliopiston täydennyskoulutuskeskuksesta.

Tom Moring

Ahdistava arkisuus ja juhlistava julkisuus

Kuusikohtauksinen esitys

Työryhmä Julkisuus kulttuurin tuottajana

Tapausten kulku oli seuraava:

Ensimmäinen kohtaus: ameebamainen asia vaati väljät instituutiot

JULMA-projektin tavoitteita esitellyt *Pertti Julkunen* aloitti istunnon ryhmänmuodostuspohdinnoilla. Työpöydällä olevista kynistä, muistilehtiöistä ja nauhurinkaseteista voi sanoa, että siinä on ryhmä esineitä. Myös tällaiset ryhmät kuuluvat Julkusen mukaan jul-

kisuusutkimuksen toimialaan, mutta kuitenkin vain periaatteessa ja tuntemattomien lopputulosten kannalta. Eihän sitä nimittäin tiedä, vaikka julkisuus hyvinkin pyrki ryhmittämään ihmisiä myös esineryhmien kaltaisiksi ryhmiksi. Julkisuusutkimuksen lähtökohtana on kuitenkin esineryhmästä poikkeava sosiaalinen ryhmä. Sosiaalisen ryhmän tuntomerkkinä on se, että sen jäsenten välillä on vuorovaikutusta ja että tämä vuorovaikutus on jol-

lakin tavalla myös kunkin ryhmäjäseneen itsensä aiheuttamaa.

Kaikki tietävät, että on olemassa sellaisia sosiaalisen ryhmän erikoistapauksia, nimittäin välitöntä sosiaalista laajempia yhteiskuntaryhmiä, jotka eivät voisi olla olemassa ilman jonkinlaisia koossapitäviä julkisia esityksiä.

Julkusen mukaan yleisjulkisuusesitysten draamallisuus käy ymmärrettäväksi sen ansiosta, että esitykset ovat sosiaalisia ryhmiä. Julkisuuden tapa tuottaa kulttuuria taas juontuu draamallisten yleisjulkisuuksien ja eepisten osajulkisuuksien kilpavarustelusta. Esimerkkinä voisi olla journalistinen tuote, vaikkapa esimerkiasemaan totunut Helsingin Sanomien Kuukausiliite. Kuukausiliite ei ole missään kuussa yhden eepisen kertojasubjektin tuotetta. Oikeastaan kunkin numeron kulloisetkin kertojasubjektit ynnä muut subjektit ovat yhtä hyvin Kuukausiliitteen tuotetta. Kuukausiliite on olemassa ennen ilmestymistään ja tämä ennen ilmestymistään olemassaoleva Kuukausiliite sisältää tietynlaiset sisäistekijän roolit journalistille, jutunaihe-roolit haastateltaville ja muille esiintyjille sekä yleisönroolit lukijoille. Kolme roolityyppiä ja niihin sisältyvät erityisroolit ovat olemassa sen ansiosta, että ne pääsevät määrittelemään toisiaan.

Yleisjulkisuusesitysten draamallisuus käy Julkusen mukaan ymmärrettäväksi jo siitä, että roolit määrittelevät toisiaan. Jotta ne pääsisivät määrittelemään toisiaan, niillä pitää olla itsenäisyys tehdä jotakin, esimerkiksi juuri määritellä. Näin kuukausiliiteinstituution ohjaamien ihmisten toteuttama Kuukausiliite ei voi olla kertojan kertomus, vaan usean kertomista ja kertomisen lisäksi myös monenlaisia muuta toimintaa harrastavan itsenäisen aktorin yhteenotto. Tästä näyttäisi Julkusen mielestä seuraavan, että narratologia ei kelpaa julkisuustutkimuksen menetelmäksi.

Julkisuustutkimus ei elä pelkkänä tekstierittelynä, tai jos elää, niin elää ryhmänmuodostusongelmien kannalta relevantteja tuloksia tuottamatta. Tilanne on nimittäin se, että vaikka HS Kuukausiliitteen journalistit, esiintyjät ja yleisöt ovat ennen ilmestymistään olemassa olleen HS Kuukausiliitteen tekoa, niin ilmestymisensä jälkeen olemassaoleva HS Kuukausiliitteen numero on puolestaan Kuukausiliitteen ulkopuolella elävien lihallisten journalistien, julkipyrkijöiden (tai julkipakolijöiden) ja lukijöiden tekoa. Näillä fyysisesti olemassaolevilla sosiaalisilla olioilla on erilaisia julkisuuteen liittyviä rooleja myös julkisten esitysten ulkopuolisessa sosiaalisessa todellisuudessa. Julkisuuden kulttuurisuus on näiden esityksensisäisten ja esityksenulkoisten roolien vuorovaikutuksessa, tai tarkemmin sanoen niissä merkityksissä, joita roolivuorovaikutusta toteuttavat ihmiset antavat rooli-toiminnalleen. Tästä kaikesta seuraa Julkusen mukaan, että yleisjulkisuus ei pysty tuottamaan kulttuuria omin voimin. HS Kuukausiliitteen kulttuurisuus toteutuu sen varassa, miten elävät journalistit merkityksellistävät journalistiroolinsa toteuttamista, miten kuukausiliitteen ulkopuolisissa instituutioissa vaikuttavat julkitulijat merkityksellistävät julkitulonsa tai julkitulemattomuutensa ja miten lukijat merkityksellistävät journalistien ja julkitulijöiden heitä varten määrittelemät yleisönroolit.

Perti Alasuutari aloitti kulttuurikeskustelun toteamalla, että merkityksellä on monenlaisia merkityksiä ja merkityksellistäminen voitaisiin merkityksellistää myös toisin kuin Julkunen äskeisessä puheenvuorossaan. Alasuutari korosti, että emme pelkästään anna merkityksiä, vaan myöskin uimme merkityksissä. Voluntaristinen antaminen on siis vain kulttuurisen toiminnan toinen puoli. Julkunen ei väittänyt vastaan, vaan päinvastoin

muisteli yhdessä Alasuutarin kanssa Paul Willisin vanhaa määritelmää, jonka mukaan kulttuurinen on tietoisuuden suhde ympäristöihin esineisiin ja objekteihin. Esine tai objekti päätettiin korvata instituutiolla, tai Alasuutarin ehdotuksen mukaisesti asialla, siis jollakin sellaisella, joka on merkityksellistetty jo aikaisemmin.

Toinen kohta: Kenestä tahansa ei ollut keneksi tahansa

Ilkka Arminen kertoi ärtyneensä ja innostuneensa JULMA-projektin työpapereista siinä määrin, että joutui eksplikoimaan kulttuurintutkijan kannan JULMAN draamalliseen julkisuusteoriaan. Hän esitti kantansa viitenä teesinä, joiden toivoi olevan riittävän triviaaleja:

- 1) julkisuus on eri kuin joukkotiedotus
- 2) kulttuurinen on eri kuin mielekäs tai merkityksellinen
- 3) kieli on eri kuin informaatio tai sanoma tai viesti
- 4) yleisjulkisuus on sama kuin osajulkisuus
- 5) draamallinen on sama kuin eepinen

Arminen onnitteli JULMAa habermastoisteisuuden vastustamisesta, mutta muistutti samalla, että kun JULMA määrittelee kulttuurisen institutionaalisen väljyydeksi, se on habermasilaisempi kuin tiedonintressiteoriasaan ja kielikriittisessä käänneessään viisastunut Habermas itse. Hän odotti kielikriittistä käännettä myös JULMALta, joka tarkastelee viestintätapahtumaa perinteisen epäkulttuurilaisen viestintätutkimuksen tapojen mukaisesti tyhjiössä. Julkisuustutkimuksen tulisi ottaa huomioon, että myös rakenteellisesti tiedostamattomaksi määritelty on suurelta osin kielellistä ja kielimuotojen määräämää.

Arminen esitti yleisjulkisuusteoresiä myös lyirisessä muodossa: "kenestä tahansa ei ole keneksi tahansa". Hänen mukaansa yleisjulkisuus voidaan määritellä viestinnän kielellisyyden kautta seuraavasti: "yleisjulkisuus on puhetta mistä tahansa kenelle tahansa". Kun julkisuutta tarkastellaan yhtenä subjektivoinnin koneistona, voidaan yleisjulkisuuden onnistuneisuuden edellytykseksi todeta sen kyky kutsua esiin kenet tahansa, *das Manin*. Jotta tämä onnistuisi, olisi kenestä tahansa oltava keneksi tahansa. Kenen tahansa ainoa ominaisuus on erottautumattomuus, sulautuminen massaan. Tässä mielessä Julkusen yleisjulkisuusteoria siis toistaa Baudrillardin näkemystä sosiaalisen imploosiosta ja merkityksen romahtamisesta, väitti Arminen. JULMA-projektin ontologia, jossa kulttuurinen redusoituu subjektien näennäisesti antamiin mieliin ja merkityksiin, rakentuu merkin puhtaan arbitraarisuuden varaan ja ilmaisee näin ollen vain yhden julkisuuden tendenseistä.

Viides teesi seuraa suoraan edellisestä. Koska yleisjulkisuuksien ja osajulkisuuksien ero on suhteellinen, on myös eepisen osajulkisuuden ja draamallisen yleisjulkisuuden ero suhteellinen. Teoreettisemmin sanoen on niin, että draamallisuus on tekstuaalista pohjautuen eepiseen, kertovaan draamatekstiin, sanoi Arminen. Puheenvuoronsa lopuksi hän ihmetteli, miksi JULMA-projektin draamallinen julkisuusteoria kiinnittyy teatteriin, vaikka elokuva on nykyisen joukkotiedotuksen alkumuoto, joka on joukkotiedotuksen tavoin toistettavaa, massamuotoista ja mekaanista, kun teatteri taas on partikulaarista, rajoitettua massamuotoista ja ei-mekaanista.

Julkusen mielestä ainoastaan ensimmäinen Arminen teeseistä oli liian triviaali. Kukaan ei ole uskonut, että joukkotiedotusesitykset olisivat ainoita julkisia esityksiä. Joukkotiedotusesitykset eivät ole edes ainoita yleisjulkisuusesityksiä. Tässä hän vetosi JULMA-projektissa valmistuneeseen *Kimmo Sarlinin* graduun hardcore-punkrockareitten omakus-

tanneäänitetuotannosta, jossa kuvataan sitä, miten punkkareiden omakustanteiset musiikinauhokset toimivat yleisjulkisuuksina, johon otetaan osajulkisuuksiksi erilaisia erotautumisen kohteita.

Toisaalta Julkunen valitti olevansa suorastaan liian perusteellisesti samaa mieltä Armisen teesien kanssa. Nelosteesiä hän piti hegemonisen taistelun mekanismien ymmärtämisen edellytyksenä ja väitti ajatusta JULMAN lähtökohdaksi. Osajulkisuuksien ja yleisjulkisuuksien pysyvistä hierarkiasta puhuminen olisi typeryys, jolla ei olisi muuta tarkoitusta kuin hierarkian huipulle kohdistetun pysyvän tutkimuskohdevalinnan arvokkuuden perustelemisen. Mutta siitä, että yleisjulkisuus on Armisen osoittamalla tavalla osajulkisuus, ei Julkunen mukaan seuraa, että osajulkisuuden ja yleisjulkisuuden käsitteet eivät olisi välttämättömiä. Tätä tai tätä yhteiskuntaryhmää tarkasteltaessa on hyödyllistä sanoa, että tämä tai tämä representaatio on yleisjulkisuus, joka pitää ryhmää koossa, ja nuo ja nuo ovat osajulkisuuksia tähän yleisjulkisuuteen nähden.

Kolmas kohta: yksin jäit journalisti, kaiken keskelle yksin

Tiina Rautkorpi herkistyi ylistämään draama-analyysin etuja yleisjulkisuuksien analysoinnissa. Hänen mukaansa draaman sisäisen kommunikaatiotapahtuman ja ulkoisen kommunikaatiotapahtuman keskinäisyyden erittely paljastaa, että journalisti on ensimmäisen asteen resipoiija silloin, kun lukee yleisön osana draaman ja toteuttaa siitä tulkinnan osana journalismia. Journalistilla on siis esityksensisaäinen kaksoisrooli draaman yleisönä ja tulkitsijana. Katsoja, kuulija tai lukija puolestaan on yhtä aikaa ensimmäisen ja toisen asteen resipoiija, ensimmäisen asteen lukiesaan draaman, mutta toisen lukiessaan jour-

nalistin reseption/tulkinnan siitä.

Rautkorpi johti draaman kommunikaatiotapahtuman analyysistä kaksi draamallista tekstianalyysiä koskevaa yleisperiaatteellista teesiä:

- 1) Draamallisen tekstianalyysin on paneuduttava kehityksen dynamiikan sääntöjen paljastamiseen sekä yksittäisen jutun että juttuverkoston / journalismin sisällä.
- 2) Draamallisen tekstianalyysin on paneuduttava vuorovaikutussuhteen dynamiikan sääntöjen paljastamiseen eri esiintyjäroolien ja yleisön / yhteiskunnan välillä.

Rautkorpi ja Julkunen äityivät moittimaan yhdessä Armisen suositusta elokuvan ottamisesta yleisjulkisuuden esimerkkitaipaukseksi. Heidän mielestään elokuva jos mikä on eepinen lajityyppi ja tässä mielessä teatterin tai journalismin vastakohta. Elokuva on ohjaajan taidetta, ja siis yhden kertojasubjektin tuotetta, totesi Rautkorpi.

Taisto Hujanen kertoi uskovansa, että draama-analyysin merkitys on journalistisen kokonaisuuden löytämisessä. Yksittäisiin uutistarinoiniin takertunut narratologinen tutkimus on tuottanut lähinnä triviaaleja tuloksia. *Eeva Mäntymäki* korosti, että yleisötutkimuksen kannalta on eri asia tutkia journalistisia kokonaisuuksia kuin näihin kokonaisuuksiin sisältyviä yksityiskohtia. Esimerkiksi naistenlehteen sisältyvä naislukijan paikka määrittäytyy naistenlehtitekstin journalistisessa kokonaisuudessa.

Heleena Savela tarkasteli journalismin kokonaisuuksia journalistin kannalta. Miten toteutetut journalistinroolia esimerkiksi sillä tavalla, että lehti tarjoaisi vähän nykyistä realistisempaa maailmankuvaa, kun hyvä kolmannes numerosta on kuitenkin mainoksia, jotka ovat suositteluvinaan omanlaistaan elämäntapaa, kysyi Savela. Näin journalistinen kokonaisuus näyttäisi muodostuvan joksikin sel-

laiseksi, mitä esiintyvät journalistit, mainostajat tai julkimot eivät ole tarkoittaneet.

Neljäs kohta: Ei köyhille, ei kansakoulunkäyneille

Eeva Mäntymäki kertoi tekeillä olevasta gradutyöstään, jonka tarkoituksena on saada selville naistenlehtien rooli naisten yhteiskunnallisen aseman muotoutumisessa ja sukupuolijärjestelmän säilymisessä. Kysymys on siis arkielämän merkityksistä naistenlehtijulkisuudessa.

Mäntymäen tutkimuskohteena on se vuorovaikutussuhde, joka vallitsee naistenlehtiin genreettisten konventioiden avulla rakennettujen tekstinsisäisten yleisöpaikkojen ja tekstin ulkopuolella elävien naistenlehtien lukijoiden välillä. Kyse on siis siitä, minkälaisia naisten paikkoja on esimerkiksi sellaisessa yleisnaistenlehdessä kuin Anna ja miten Annan lukijat heille tarjotut paikat ottavat, sanoo Mäntymäki.

Mäntymäen esityksestä kävi vakuuttavasti selville se metodologisesti perustavanlaatuisen tärkeä seikka, että journalistiseen tekstiin sisältyvä lukijanrooli on yhdessä suhteessa samanlainen tekstinsisäisten journalistiroolien ja esiintyjäroolien kanssa: myös lukijanrooli esiintyy lukijoille.

Pauliina Aarva muistutti, että ei tekstinsisäinen lukijanpaikka ole välttämättä mikään oikean lukijan paikka. Se voi olla fantasiaa. Eivät pornolehdetkään kuvaa ihmisten seksitapoja, vaan fantasioita.

Heleena Savela kertoi pitävänsä lehteä tehdessään mielessään homogeenisen massayleisön asemesta erilaisia osayleisöjä. Tosi-asiassa lehti joutuu kuitenkin miljoonaisen massayleisön luettavaksi. Yleiseksi käsitykseksi muodostui, että Helsingin Sanomia ei ole kirjoitettu kansakoulunkäyneille eikä köy-

hille, mutta kansakoulun käyneet ja köyhät ottavat kuitenkin Hesariin rakennetun keski-luokkaisen suomalaisen lukijapaikan ihasteltavakseen. *Eeva Mäntymäki* huomautti jutun yhteiskunnallisen jujun olevan siinä, että köyhät ja kansakoulunkäyneet ymmärtävät oman asemansa parempiosaisille tarkoitettuja lukijanrooleja tarkastelemalla.

Yleisöpaikan monikerroksisuudesta ja kaksimielisyydestä käyty keskustelu vahvisti huomaamattaan Armisen neljännen teesin kiinnostavuuden. Mikä tahansa erityisyleisöjulkisuus esittelee yleisönsä periaatteessa myös kenelle tahansa ja on tässä mielessä myös yleisjulkisuus.

Viides kohta: Demokraattinen viesti ja järkevä porvari

Taisto Hujasen alustuksen aiheena oli viestinnän demokratisointi ja julkisuusteoria. Puheenvuoron lähtökohtana oli kansainvälinen viestinnän demokratisointia koskeva keskustelu ja tavoitteena tämän keskustelun julkisuusteoreettinen problematisointi.

Hujasen mukaan UNESCOssa käydyin keskustelun näkyvin ja kestävin tulos oli MacBride-loppuraportti (Monta ääntä, yksi maailma). Viestinnän demokratisointi tähtää raportin johtoajatuksen mukaan sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla toisaalta yksilöiden, toisaalta erilaisten ryhmien välisen tasa-arvon edistämiseen. Tasa-arvoistuminen on ymmärrettävä paitsi herruuden ja syrjinnän lievenemiseksi myös viestinnän kaksisuuntaisuuden kasvamiseksi. Yksittäisen yhteiskunnan tasolle sovellettuna vaatimuksessa on kyse tasa-arvoisuuteen perustuvasta valtiokansalaisuudesta.

Hujanen korosti, että demokratisointiprosessin taustalla on porvarillisen julkisuuden ideaalin mukaisen valistuneen, rationaa-

lisia valintoja tekevän kansalaisen luominen. Pyrkimystä ilmaisevia avainsanontoja ovat puheillepääsy ja osallistuminen. Kansalaisten tulee ajattelutavan mukaan päästä nykyistä tasa-arvoisemmin esiin eri tiedotusvälineissä, joten perinteinen toimittaja- tai tuottajakeskeinen professionalismismi on murrettava ja välineet annettava osallistuvien kansalaisten hoitoon.

Hujanen totesi, että on tärkeää pohtia, miksi viestinnän demokratisointi problematisoituu selkeästi porvarillisen julkisuuden idealin mukaan. On oletettavissa, että uudella viestintäteknologialla ja siihen liittyvällä teknologisesti deterministisellä kehitysoptimisilla on yhteys asiaan.

Tiedotustutkijoiden maailmanjärjestö IAMCR on arvioinut 1980-luvulla tehtyjä käytännön kokeiluja viestinnän demokratisoimiseksi. Keskustelun tulokset voidaan tiivistää varoitukseksi teknologisen determinismin ansasta: välineet eivät luo demokraattista viestiä, vaan sen luovat hajautetut ja demokraattiset sosiaaliset organisaatiot.

Kun "public access" -iskusanaa on moitittu liberaaliksi doktriiniksi, niin millä nimellä "affirmative access" -näkökulmaa sitten olisi luonnehdittava, kysyi Hujanen. Keksitäänkö tässä uudestaan sosiaalisen vastuun lehdistöteoriaa liberalistisen lehdistöteorian kritiikin pohjalta?

Hujanen mukaan viestintädemokraattinen keskustelu näyttää argumentoituvan Habermasin ideaalimallin mukaan, joka poikkeaa itse asiassa yllättävän vähän ns. liberalistisesta lehdistöteoriasta. Hujanen lainasi *Esa Väli-verrosen* ajatuksiin tukeutuvan Pertti Julkusen tekstiä: kuva porvarillisesta julkisuudesta muodostuisi kiintoisammaksi, jos julkisuutta tarkasteltaisiin yhteiskunnallisten liikkeiden, luokkien ja poliittisten kamppailujen kannalta eikä vain abstraktin järkeilevän yksilön

esiintymispaikkana.

Kuudes kohta (presens): koirat haukkuvat, ikiliikkuja kulkee

Helena Kanervon työryhmäpaperi käsittelee hyvinvointivaltion diskursiivista rakentumista. Hyvinvointivaltion kriisi -keskustelu on Kanervon mukaan havahduttanut myös sosiaalipolitiikot huomaamaan, että hyvinvointivaltio ei ole välttämättä pysyvä rakenne. Kun se on kerran diskursiivisesti rakennettu, se voidaan myös diskursiivisesti hävittää.

Kanervo korostaa, että rakenteellisten ehtojen ja poliittisten toimijoiden tarkastelu ei riitä hyvinvointivaltioprojektin rakentumisen ymmärtämiseksi. On lisäksi pohdittava sitä, miten toimijat itse rakentavat itsensä kykeneviksi toimimaan ja vaikuttamaan rakenteellisiin ehtoihin. Kanervo siis lupaa toteuttaa Luokkaprojektin (1984) heittämää tutkimusohjelmaa: luokkarakentamisen tutkimuksesta on edettävä luokkien tietoisuuden ja toimintakyvyn rakentumisen tutkimiseen ja siitä laajempiin yhteiskunnallisiin voimiin, hegemonisiin projekteihin.

Tässä tullaan julkisuustutkimuksen perimmäisten kysymysten äärelle. Luokka sinänsä, luokka itseään varten, luokka itseään ja muita varten? Luokan sinänsä on artikuloitava intressinsä julkisesti, jotta se voisi tulla luokaksi itseään varten. Tullakseen luokaksi myös muita varten sen on näyttydyttävä julkisuudessa näille muille, toteaa *Leninin* hegemoniakäsityksiä pohtiva Kanervo.

Hegemoniset projektit tulevat rakentumisensa yhteydessä muodostaneeksi uusia rakenteita, jotka tulevat tiedostamattomina rakenteellisina suhteina ohjaamaan nykyisten ja tulevien sukupolvien toimintaa. Rakenteellinen muokkaus kerran synnyttyään uudelleen instituutioita ja ohjaa tällä tavalla kulttuurista

toimintaa, joka tulee uusia instituutioita merkityksellistäänsä luoneeksi uusia itseään ohjaavia rakenteita. Ja niin edelleen. Intressejä artikuloivan ikiliikkujan käyttövoima haetaan arkielämän ahdistavuudesta.

Pauliina Aarva lausui tilaisuuden päätteeksi, että julkisuus on juhlallinen asia.

Pertti Julkunen

Video, elokuva ja määrittely-yrityksiä

Työryhmä Elokuva- ja TV-ohjelmatutkimus

Hannu Eerikäisen esitys "Musiikkivideo mediatuotteena" lähti siitä, ettei musiikkivideota ole mielekäästä tarkastella viestintänä. Musiikkivideossa on kyse täysin suljetusta maailmasta, sataprosenttisen puhtaasta mediatuotteesta, joka ei viittaa mihinkään ulkopuolelleen. Paras tapa lähestyä sitä onkin genesiksen, syntytustan, kautta. Näitä musiikkivideon esivaiheita Eerikäinen löysi Walt Disneyn *Luurankotanssista*, paikallisladioiden kehityksestä Yhdysvalloissa 1950-luvulta lähtien ja kuvajukeboxeista. Eerikäisen käsitteellisen näkökulman musiikkivideoon muodostivat Benjaminin mekaanisen uusintamisen ja Adornon tavaramuodon analyysi. Benjaminilaisittain musiikkivideo on Eerikäiselle välittynyt, alkuperäisyyden auran menettänyt ja adornolaisittain läpikotaisin kapitalistisen tavaramuodon leimaama ilmiö.

Keskustelussa *Tuike Alitalo* ehdotti, ettei musiikkivideota voi katsoa kotona, koska kotia ei ole enää olemassa – ainakaan siinä mielessä kuin ennen musiikkivideota. *Jukka Ammond* korosti myös sitä, miten musisointi yhtenä osana porvarillista kotia kuului siihen elimellisesti ja miten musisointi on hävinnyt, ehkä osastaan juuri musiikkivideoiden kaltaisten ilmiöiden ansiosta.

*Erkki Karvos*en esityksen otsikkona oli

"Merkkiteorian lähtökohdista: kahdesta erilaisesta merkkiteoreettisesta lähtökohdan valinnasta ja valinnan seuraamuksista elokuvan teoriatte". Umberto Econ pohjalta Karvonen erotti päättelyyn ja ekvivalenssiin perustuvan merkkikäsitteksen, jotka molemmat palautuvat antiikin Kreikkaan, stoalaisiin ja Aristoteleeseen. Edellinen käsitys on vastaanottajakeskeinen, siinä merkki on tulkitseijan ongelma, ja jälkimmäinen lähettäjäkeskeinen, siinä oikean merkin valinta on sen tuottajan pulma. Karvonen esitteli molempien käsitteiden nykyedustajia. Päättelytraditiota jatkavat Husserlin ja Merleau-Pontyn fenomenologia sekä kognitiotiede, kun taas ekvivalenssinäkemyksen Karvonen löysi Juri Lotmanin elokuva-teoriasta. Karvoson kanta oli, että päättelyteoria on oikea tai ainakin vähemmän ongelmallinen. Sen avulla voidaan esimerkiksi päästä Lotmanin dilemmasta, joka muodostuu arkimaailman ja taiteen välisen dikotomian olettamisesta. Lotmanille taiteen ja arkimaailman katkoksen kriteeri paikallistuu objektiin, Karvoselle subjektiin (hänen intentionaalisuuteensa).

Keskustelussa *Risto Volanen* tarkensi kuvaa antiikin Kreikan merkki- ja viestintäkäsityksistä. Hän erotti kahden sijaan kolme päävaihtoehtoa: Platonin rationalismin (ekvivalens-

sinäkemys), sofistien tulkintalähtöisen näkemuksen (päättelytraditio) ja Aristoteleen puheyhteisöajatuksen. *Tarmo Malmberg* väitti, että päinvastoin kuin Karvosen esitys antoi ymmärtää on elokuvateoreettinen fenomenologia (Bazin, Mitry) edustanut ekvivalenssinäkemystä. Näin fenomenologiasta ei voi sanoa sinällään seuraavan kumpikaan esitetyistä vaihtoehdoista. Karvosen esityksessään esiin nostama Taina Westin roolihahmo Aune herätti myös keskustelua katsojien (älyllisestä) mielihyvästä ja kognitiivisesta dissonanssista. Tämä sai Volasen pitämään suomalaista brechtiläistä ohjelmapolitiikkaa vanhentuneena.

Tarmo Malmbergin "Video joukkoviestimenä – määrittely-yritys" keskittyi sekä käsitteenmäärittelyn yleisiin että video-käsitteen määrittelyn erityiskysymyksiin. Malmberg katsoi, että Aristoteleen *genus* ynnä *differentia specifica* -tyyppi sopii edelleen hyvin sellaisten käsitteiden kuten video rajaamiseen. Hän esittikin joukon sääntöjä, joita tällainen määrittely edellyttää ja joidenka mukaisesti se etenee. Seuraavaksi Malmberg sovelsi näitä sääntöjä videon määrittelyyn. Hän katsoi, että on olemassa kaksi *genusta* tai yläkäsitettä, joiden osana videota on yleensä pidetty: taide ja viestintä. Ottaen lähtökohdakseen jälkimmäisen Malmberg määritteli videota audiovisuaalisena joukkoviestimenä, jolla voidaan tuottaa erilaisia yksittäisiä video-ohjelmia tai -elokuvia. Näiden perustyyppinä Malmberg näki tieto-, taito- ja kaunovideon, joilla on erilainen yhteiskunnallis-kulttuurinen funktio ja käyttöyhteys.

Keskustelussa *Kristiina Kuisma* katsoi, että videosta on yleensä puhuttu liikaa kaupallisesta näkökulmasta. *Mikael Wahlforsin* mielestä elokuvalla ja videolla ei elokuvantekijän näkökulmasta ole paljoa eroa, kun taas *Sakari Salko* korosti filmimateriaalin paremmuut-

ta (mikä perustuu mm. moniin olemassaoleviin kilpaileviin videojärjestelmiin).

John Sundholmin "Elokuvakritiikki tutkimuskohteena" keskittyi Jörn Donnerin kriitikontyöhön. Sundholm piti Donneria hyvänä esimerkkinä 1950- ja 1960-luvun elokuvakritiikistä, joka korosti elokuvan taideluonnetta ja suhtautui kielteisesti elokuvaan teollisuutena, viihteenä ja populaarikulttuurina. Puhdas esimerkki tällaisesta ns. auteuristisesta, teki-jäkeskeisestä, lähestymistavasta on Donnerin Bergman-kirja *Djävulens ansikte* (1962; suom. *Paholaisen kasvot*, 1967). Siinä Donner katsoo, että kaikki hyvä Bergmanin elokuvissa on peräisin ohjaajasta ja kaikki muu taasen johdettu toisista tekijöistä. Sundholm korosti kuitenkin, että elokuvat ovat myös tuotteita ja Althusserin mielessä ideologian esityksiä, ja siksi perinteisen elokuvakritiikin tapa irrottaa ne taustastaan on ongelmallista.

Keskustelussa Hannu Eerikäinen toi esiin Adornon tavaramuodon käsitteen paikkaamaan Sundholmin havaitsemaa taustoituksen puutetta. Tuike Alitalo katsoi, että pienten maiden elokuvat nähdään yleensä taide-, ei populaarielokuvan jatkona. Vaikka Bergmanin *Jano* on hieno melodraama, Bergmanin maailmanmaine perustuu hänen ns. taide-elokuviinsa. Tarmo Malmberg puolusti auteurismissä elokuvakritiikin ja -tutkimuksen vaihtoehtona. Elokuva on myös ihmisen eksistentiaalista puhetta toiselle, yhteyttä toisten ihmisten kanssa. Tästä syystä se kuka puhuu eli tekijä, auteur, säilyy oleellisena kysymyksenä.

Urho Vapaavuoren esityksen "Huijarisaarnaajan suostuttelukonflikti elokuvassa 'Siunattu hulluus'" näkökulma oli retorinen ja puheopillinen. Vapaavuori analysoi yhtä kohtausta Rauni Mollbergin televisio-elokuvasta *Siunattu hulluus* (1975) käyttäen hyväksi puhe- ja argumentaatioteorian käsitteitä. Hän havainnollisti, miten huijarisaarnaaja koh-

tauksessa tukeutuu erilaisiin väite- ja suostut-
telutyyppeihin saaden siten yleisönsä asteit-
tain siirtymään omalle puolelleen. Näin elo-
kuvan tilanteeseen sisältyvä mahdollinen
kielteinen lopputulos – huijarisaarnaajan to-
dellisen luonteen paljastuminen – laukeaa ja
saarnaaja selviää argumentaatiotilanteesta

voittajana.

Ajanpuutteesta johtuen esityksestä ei päivi-
en illanvieton alkamisen vuoksi ehditty vali-
tettavasti enää keskustella.

Tarmo Malmberg

Jukka Sihvonen

Mediat, kanavat ja vuorovaikutus

Työryhmä Puheviestintä ja audiovisuaalinen viestintä

Ensimmäistä kertaa Tiedotustutkimuksen päivillä toimi työryhmä Puheviestintä ja audiovisuaalinen viestintä. Teemaan liitetty audiovisuaalinen viestintä vei aiheet puhevies-
tinnän ja tiedotusopin kiehtovaan välimaas-
toon: mediavälitteiseen, monikanavaiseen ja
vuorovaikutteiseen viestintään. Ryhmässä
kuultiin viisi alustusta, jotka käsittelivät ra-
diopuhetta, tv-esiintymistä ja videoneuvotte-
luja. Kuulijoita oli mukana noin 40.

Maarit Valo Jyväskylän yliopistosta oli va-
littu alustuksensa aiheeksi "Radiopuhujan
roolit ja puheviestintä". Hän kuvaili radiopu-
heen funktioissa tapahtuneita muutoksia ja
keskittyi tarkastelemaan lähiviestinnän omi-
naispiirteitä. Valon mukaan siirtyminen per-
soonattomasta tiedonvälityksestä persoonal-
liseen lähiviestintään on tuonut mukanaan
Yhdysvalloista peräisin olevan karismaattis-
ten radiopersonallisuuksien idean myös
Suomeen. Alustaja pohti, millaisia puhevies-
tintätaitoja auditiivisessa lähiviestinnässä tar-
vitaan ja päätyi esittämään hahmotelman ra-
diotoimittajan puheviestintäkompetenssiksi.
Sisällön hallinnan ja vetovoimaisuuden lisäk-
si hän korosti seuraavia taitoalueita: lukemi-
sen ja lukupuhunnan taidot, kohdentamisen ja

kontaktin taidot, sanoman rakentamisen tai-
dot, havainnollistamisen ja vaikuttamisen tai-
dot, jututtamis- ja haastattelutaidot sekä pu-
heenjohtamisen taidot. Alustusta seurannees-
sa keskustelussa pohdittiin näiden taitojen
opettamista sekä sitä, mistä tekijöistä ra-
diopersonallisuus muodostuu ja onko kaik-
kien radiotoimittajien oltava persoonalli-
suuksia.

Yleisradion ammattiopistossa puheviestin-
nän opettajana toimivan *Tuula Rajamäen*
alustus "Lukupuhuja vai radiopersonalli-
suus" jatkoi *Maarit Valon* aloittamaa teemaa.
Alustuksessa yhdistyivät käytännön työkoke-
mus ja tutkimustulokset. Rajamäki tarkasteli
aluksi perinteisiä radiopuheen normeja ja
kognitiivisia skeemoja, jotka rakentuvat kir-
jallisen ilmaisun ja montteeratun ohjelman
mallien varaan. Hän ristivalotti perinteisen
lukupuhunnan ja vapaan juonnon välisiä ero-
ja sekä esitteli suorana lähetettävän ohjelman
juontajan ammattikuvaa käsittelevän pro gra-
du -tutkielmansa päätuloksia, jotka pohjautu-
vat 230 suomenkielisen radiotoimittajan vas-
tauksiin. Rajamäki kuvaili myös tutkielmansa
pohjalta laatimaansa vapaan puheen ja juon-
tamisen opetussuunnitelmaa. Sekä alustuk-

nessa että useissa keskustelupuheenvuoroissa korostettiin sitä, että radiotoimittajan puheviestintätaitojen harjoittelun pitää rakentua asiasisällön ja journalististen taitojen hallinnan varaan eikä jäädä irralliseksi.

Synteettistä näkökulmaa sektorin teemaan kuvasti Yleisradion ammattiopistossa työskentelevän *Mikko Anttikosken* aihe "Kuvat, äänet ja kertominen". Anttikoski analysoi ilmaisurakenteita käyttämällä hyväkseen mm. elokuvatutkimuksen, hahmopsykologian ja tieto-opin käsitteitä. Hän tarkasteli kuvan ontologiaa, estetiikkaa ja avaruudellista hahmottamista. Audiitiivisen kanavan välittämästä informaatiosta hän tutki äänikuvien ja mielikuvien välistä suhdetta. Hän otti esimerkkejä television kertomistekniikasta ja esitteli käsitteen kokonaisobjekti, jossa eri ilmaisukeinot yhdistyvät ja toimivat merkityksen muodostajina. Keskustelussa pohdittiin mm. TV-uutisten äänen ja kuvan yhteisilmaisua.

Päivi Kärkkäinen Tampereen yliopistosta puhui aiheesta "Onko television uutisankkuri ystävä vai tiedonvälittäjä" ja esitteli Fulbright-stipendiaattina Yhdysvalloissa tekemäänsä televisiotutkimusta. Hän tutki haastattelujen ja kyselylomakkeiden avulla, millaisia käsityksiä uutisankkureilla on viestintäkompetensistaan ja millaista viestintäkäyttäytymistä he tavoittelevat uutislähetysissä. Käsityksiä ver-

rattiin katsojien tekemiin arviointeihin. Faktorianalyysin avulla saatiin esiin seuraavat uutisankkureiden viestintäkompetenssin perusolot: empatia, luotettavuus ja tuttavallisuus. Kärkkäisen mukaan tulokset heijastelevat amerikkalaisissa uutislähetyksissä ja laajemminkin sähköisessä viestinnässä nykyään painottuvaa intersubjektuaalista luonnetta. Alustuksen pohjalta virinnyt keskustelu painottui kulttuurienvälisen viestinnän erojen pohtimiseen.

Uuden viestintäteknologian alueella liikkui *Kaj Syrjänen* Tampereen yliopistosta esitelmöidessään aiheesta "Luonnollista vai järjestettyä viestintää? Videoneuvottelu nonverbaalisen viestinnän näkökulmasta." Videoneuvottelujen tutkimus on noussut toistaiseksi pääasiassa teknisistä ja taloudellisista intresseistä; videoneuvottelujen puheviestintälanteina ei ole vielä järjestelmällisesti tutkittu. Syrjänen tarkasteli uuden teknologian ja inhimillisen viestinnän yhteensovittamisesta johtuvaa videoneuvottelujen erityisluonnetta ja pohti tutkimuksen metodologisia ongelmia. Keskustelussa pohdittiin, miten välineen erikoisuus vaikuttaa viestintään ja millaisista teoreettisista lähtökohdista videoneuvottelua voitaisiin tarkastella.

Aino Sallinen-Kuparinen